

Defining Darkness

פרשת בא תשפ"ה

1 EXODUS

PARASHAS BO

10 / 21-29

²¹ HASHEM said to Moses, "Stretch forth your hand toward the heavens, and there shall be darkness upon the land of Egypt, and the darkness will be tangible" ²² Moses stretched forth his hand toward the heavens and there was a thick darkness throughout the land of Egypt for a three-day period. ²³ No man could see his brother nor could anyone rise from his place for a three-day period; but for all the Children of Israel there was light in their dwellings.

1-b-

Nor could anyone rise from his place. In the plain sense of the verse, they remained in place because there was nowhere they could go in the extreme darkness (Ibn Ezra). Midrashically, however, this refers to the second three-day period of the plague, when the darkness intensified and became so palpable that the Egyptians literally could not move. "One who was sitting could not stand and one who was standing could not sit" (Rashi).

2

Nar Uzziel - R. Milevsky (H)

The word *tangible* indicates that the Egyptians suffered from something other than a mere absence of light; they experienced a *sensation* of darkness.

The simple meaning of the Torah's words does not reveal the nature of the plague of darkness. Was it a unique phenomenon that God introduced in the world just this one time, for the sole purpose of punishing Egypt, or was it a common experience of darkness that all of us can relate to?

ארשת שפתינו - 5

קשיא ראשונה: אומרת התורה (שמות יבא) "ויאמר ה' אל משה נטה ידך על השמים ויהי חושך על ארץ מצרים וימש חושך". דקדקו המפרשים על לשון "וימש חושך", שהרי "ימש" הוא מלשון הסרה וחסרון וכמו שכתוב (שמות לגיא) "ויהושע בן נון נער לא ימוש מתוך האוהל". ולפי"ז קשה איך אומר הכתוב "וימש חושך" שלכאורה פירושו להסיר את החושך? וכבר עמד על כך רש"י ז"ל בפירושו,

6

5 פני' 83

קשיא שניה: על מה שהביא משה רבינו מכת חושך על המצרים ועל כך כתוב (שם יבב): "ויט משה את ידו על השמים ויהי חושך אפלה בכל ארץ מצרים וגו' ולכל בני ישראל היה אור במושבותם". וצריך להבין "הלא משה רבינו נצטוו רק להביא חושך על המצרים, אך מהיכן הגיע אור לכל בני ישראל במושבותם? ואם תאמר שהכוונה היא שלכל בני ישראל לא היה חושך, א"כ היה מתאים יותר לומר "ולכל בני ישראל לא היה חושך במושבותם"?

רש"י: ועוד שחמשו ישראל וראו את כליהם וכשיצאו והיו שואלין מהו והיו אומרים אין בידינו כלום אומר לו אני ראיתי בביתך ובמקום פלוני

באורה תמוה הדבר הוא הכי זה מן הנמוס לחפש בכלי חברו כשהלז אינו יכול למונעו, וגם זה קשה איך לא נתבישו מהמצריים לספר להם שעשו לחפש בבתיהם שאין זה דרך ארץ לבני אברהם יצחק ויעקב לעשות כן?

SHEMOS MIDRASH RABBAH BO

MOSES STRETCHED FORTH HIS HAND TOWARD THE HEAVENS AND THERE WAS A THICK DARKNESS THROUGHOUT THE LAND OF EGYPT.

The Midrash examines the source of this thick darkness:

From where was that darkness that plagued Egypt derived?^[13] R' Yehudah and R' Nechemyah discussed this.

R' Yehudah says: It came from the darkness on High, in Heaven,^[14] שְׁאֵמֶר "ישת חשך סתר" as it is stated, He made darkness His concealment, around Him His shelter (Psalms 18:12).^[15]

R' Nechemyah said: It came

שְׁאֵמֶר "ארץ עתה כמו" from the darkness of Gehinnom,^[16] for it is stated regarding Gehinnom, Behold, my days are few... before I go - and never return - to the land whose darkness is like pitch-blackness [אפל], a shadow of death and without order, whose very light is like pitch-blackness (Job 10:22).^[17]

מעין בית השואבה
טוואב (R)

8

יהודה אומר מחושך של מעלה וכו' רבי נחמיה אומר מחושך של גיהנם וכו'. פירוש שרבי יהודה סובר שהחושך היה התגלות אלקות שמעוות עיני הרשעים. וזה נקרא חושך של מעלה, דוגמת מי שמביט בהשמש כמו עיניו הרי הוא מוכה בסנורים. ורבי נחמיה סובר שבבת אחת באו זה לעומת זה שבת החושך בפורענות להרשעים כלומר חושך של גיהנם, ו"לכל בני ישראל היה אור" התגלות כבוד אלקים "במושבותם".

23. NO MAN COULD SEE HIS BROTHER NOR COULD ANYONE RISE FROM HIS PLACE

[Why could the Egyptians not move just because it was dark? Also, why could they not just have lit a candle? Ramban explains:]

The explanation for no man could see his brother nor could anyone rise from his place was that the darkness was not simply the absence of sunlight whereby their sun set; rather, it was a thick darkness (v. 22), meaning that a very thick mist came down from the sky. For this is why [God] said to Moses, "Stretch forth your hand toward the heavens" (v. 21): to bring down from there

[This darkness] would extinguish any lit candle, and similarly regarding those who pass through the mountains of darkness no candle or fire can remain lit for them there. And this is why no man could see his brother nor could anyone rise, for if it were not so as I said, they would have used candles to see their way around. This is what is meant when Scripture says, concerning this plague of darkness, He sent darkness and made it dark (Psalms 105:28). The darkness was a physical reality, not simply the absence of daylight.

[Ramban adds:]

It is plausible that it was a very thick, tangible mist, which had some sort of substance to it, in accordance with the words of our Sages (Shemos Rabbah 14:1; see Rashi on v. 21). and such as exists in the ocean, in accordance with the testimony of Rabbi Avraham Ibn Ezra.

10

Rashi - (Artscroll)

The word is the equivalent of but with the omitted. We have many words in Scripture that lack the

לשון "קמץ וקמץ" [ומש חשך חשך] - An aggadic Midrash interprets (the phrase חשך חשך) - as an expression akin to the phrase, "groping at noon"; for [the darkness] was doubled, redoubled, and thick, until it had substance.

136

חושך, וכמוצא בדברי הרמב"ן צפרח
בראשית כי חושך זה שמכר בפסוק "וחושך
על פני תהום" כי מציאות של חושך, ובעצם
זו של מכת חושך, נחזר שרץ צ"י
המאמרים בהקצ"ה שייכים להנחה מהאור
של המאמר יחי אור, והמאמרים שאינם
מאמרים בהשגחתו יחי בהצריחה לא כי

ציונלחם להחיות עולם עם זה המאמר של
יחי אור, לכן כי אלס מציאות של חושך, ואז
נחזר בחושך אור שבהמאמר יחי אור הוא כל
המציאות והקיום של האור שיש בהצריחה.

14 שיעורי חומש ר' אליהו (33)

איך זה שייך שהמצרי יושב בחושך ואינו יכול לזוז ממקומו, ואילו ליהודי יש אור?
הסבא מסלובודקה (אור הצפון שמות עמוד 2) מבאר שהמכות במצרים גילו השגחה
פרטית, למצרי חושך וליהודי אור. וכן במכת דם, יהודי ומצרי ששונים מספל אחד,
היהודי שותה מים והמצרי שותה דם, רואים מכאן שלכל אדם יש עולם בפני עצמו.
אבעולמו של המצרי יש דם ויש חושך, ובעולמו של היהודי יש מים ויש אור. מה שחז"ל
אומרים שחייב אדם לומר בשבילי נברא העולם (סנהדרין לו, א) זה כפשוטו. השמש

וזרחת לי, היא בשבילי, והעצים שאני רואה הם נבראו בשבילי. וכך לכל אחד נבראה
שמש בפני עצמה ועצים בפני עצמם, והנס הוא שכל העולמות הללו נמצאים כולם
במקום אחד.

כאן נתגלה שעולמו של המצרי ועולמו של היהודי הם עולמות נפרדים, ואינם עולם
אחד. בזה התגלה שלכל אחד ואחד יש עולם בפני עצמו, עולם משלו. זה מצלצל
מאד רחוק. ראיתי ציור נפלא, שאחד מתאר שלכל בעל חיים נראה העולם באופן
אחר. תסתכלו ביום יפה על הדשא, עפים שם פרפרים ודבורים וחובבים, וכל אחד עף
לפרא אחר. הדבורה אינה רואה כלל פרחים שלא נפתחו, ואילו מעופפים אחרים
עפים דוקא לפרחים הסגורים. או למשל הצפור בונה את הקן שלה דוקא בענפים

משלחן רבי אליהו ברוך

10 רסו

וכן כתב הגר"א בכמה מקומות, (אד"א בראשית ב, ב וליקוטי הגר"א לספר יצירה) שהחושך
הוא בריאה בפני עצמה ולא רק העדר האור, והביא לזה מקור מן הפסוק בישעיה
(מה) "יוצר אור ובורא חשך", הרי שחושך הוא בריאה. [אמנם יעויין באבן עזרא
ריש בראשית שבורא חושך לאו דוקא], וכבר עמד על זה הרס"ג שם. [ובפמ"ג (ארה
ר' משב"ז א) תירץ ענין בורא חושך, דודאי בריאה שייך באין ממש, כמו נקבים וחושך,
דמכל מקום מקרי עשיה, שדרך הנקבים מכנים ומוציא, והסרת האור עשיה הוה,
ועי"ז היה חושך].

וכן מבואר במסכת תמיד (לב א), ששאל אלכסנדר מוקדון את חכמים אם אור
נברא תחלה או חשך, ולא רצו להשיבו כדי שלא ישאל מה למעלה ומה למטה מה
לפנים ומה לאחור, עיי"ש, ומשמע גם בזה שחושך הוא בריאה בפני עצמה. ועיין
שם במהרש"א שכתב שרק המינים סבורים שהחושך הוא העדר האור, אבל אנו
עדת המאמינים יודעים שהחושך הוא בריאה כמו האור. וכעין זה משמע בריש
פסחים "למחשך ובא קרא לילה וכו' ה"ק וכו' וקרייה רחמנא לחשוכא ופקדיה
אמצותא דלילה". [וצ"ע בדברי רס"ג והספורנו שנקטו שחושך הוא העדר האור].

ובזה ביאר הגר"ז מה שאומרים בפיוט שבסוף הגדה של פסח, 'קרב יום אשר
הוא לא יום ולא לילה, רם הודע כי לך היום אף לך הלילה', והיינו שמאחר שמבואר
בדברי הנביא (זכריה יד, א) שיבוא יום שהוא לא יום ולא לילה, מוכח בזה שלילה אינו
רק העדר היום, אלא מציאות בפני עצמה, והיינו ר"ס הודע' שהקב"ה מודיענו בזה
כי לך היום אף לך הלילה, שאף הלילה הוא בריאה בפני עצמה ולא רק העדר
האור, דאל"ה כשליכא יום יש ממילא חושך והו"י לילה.

12

גדליהו

פרשת בא

אור

54

13a

שראו בחושך אור שצמקום אחד שייך שיהי
אור וגם חושך, ומזה נחזר אלס ה"ל כל
האצ"ל, ושהקצ"ה הוא המכוה את כל
בהצריחה, ושכל המציאות של אור בהצריחה
הוא מהמאמר יחי אור, וממילא שייך שיהי
גם אור וחושך משתמשים בעצם אחד.

חושך זה שיהי אלס המצריים לא יהי
אצ"ל בעדר אור, רק החושך יהי מציאות של
חושך, וכדכ' וימש חושך שיהי ממשות של

המכה התשיעית היחה מכת חושך,
והיא מכוונת כנגד המאמר הזה של יחי אור,
זה פשוט כי שייכים זה לזה, ובמאמר זה יהי
חושך להמצריים ואור לבני ישראל וצארתו
מקום עולמו שיהי להמצריים מציאות של חושך
יהי אז לבני ישראל אור, ואף שזה צארת שני
הפכים צנושא אחד, מה שאין ציונלחמו
להצנינו כלל, אור שייך שצארתו מקום גופא
שהי חושך להמצריים יהי אור לבני ישראל,
שהרי זה סחירה לכל המושג שלנו בהעצב,
אלס שצארת כל המושגים שיש לנו כמו שאין
שייך שני הפכים צנושא אחד זה גופא הוא
צריחה, כי כך צרה הקצ"ה את האדם עם
זה המושג שאין שייך צ' הפכים צנושא א',
אלס הקצ"ה הוא כל יכול, ושייך שיהי צארתו
עת צמקום אחד חשך ואור צידה, וכמו שאנו
רואים שאמרו (מגילה י) מקום ארון אינו מן

המדה, וצודאי יהי להארון מדות מסוימות
שהרי הכל צנחצ מיד ה', ויש צווי מיוחד מה
יהיו מדות הארון, אך אין לנו הבנה אור שייך
שיהי שם ארון שהלא אחת צארתה היכי
יחיד, אלס גם מושג זה של אחת צארתה
הוא מחוקי העצב שהס צריחה, אלס צמקדש
ששם יהי התגלות השכינה לא יהי חוקי
העצב כלל, ודבר זה נחזר אז לבני ישראל,

CHOSHECH - BLINDED BY THE LIGHT

"There was a great darkness in all of Egypt... and for the Children of Yisrael there was light in their dwellings."¹⁵ Simply, it seems that the *pasuk* is telling us that the Jewish People did not suffer from the plague of darkness. But there is more going on, as is hinted by the *Midrash*:¹⁶

"From where was this darkness? From the darkness on High."

What kind of darkness is found near Hashem?

* The *Maamar*, "Let there be light," did not merely create the photons that give us material sight. The *ohr haganuz*, a lofty spiritual light, came into being. It was subsequently hidden, to be revealed when *Mashiach* comes. This light is so bright, those unworthy of it don't see more clearly by its shine. To the contrary, they are blinded by it.

* The *makkah* of *choshech* was a revelation of this heavenly light. The Egyptians, understandably, suffered from it. The Jews, on other hand, enjoyed it immensely.

הגבורה של העץ, ואילו השועל בונה את קנו בגזע העץ. התולעים שותים את הקליפה של העץ, והחוטב עצים כשהוא רואה את העץ הוא לא מתעניין בקן הצפור למעלה או בקן השועל, אלא הוא מסתכל אם העץ כבר ראוי לחטוב אותו או לא, ואדם שמטייל שם בוחן אם העץ נותן צל וראוי לנח תחתיו. כל אחד מסתכל על העולם באופן אחר. מעניין שגוי הגיע למבט זה מבחינה מדעית. אבל הסבא אומר שגם אצל בני אדם זה כך, כל אחד מסתכל על העולם באופן אחר מהשני. במכות למדו ענין זה, שלכל אחד יש עולם נפרד.

שלוש - כלי מחזיק ברכה הארת דרך

קלב 16 5 ספ"ק

יצטרך לדרך על בהונותיו של הזולת! והאמת עוד יותר מרחיקה לכת. לא שייך כלל, שהצלחתו של האחד, הגשמית או הרוחנית, תהי' על חשבון חבריו. "אין אדם נוגע במוכן לחבריו" פרושו, שאינו יכול לנגוע במה שהוכן משמים לחבריו. וחז"ל מתבטאים "אפי' כמלא נימא!"

ספר פתח במלים: "יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה הוא, שיתברר * ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו". אנו מבינים מדבריו, שלכל אחד יש תפקיד בעולם, עפ"י תכונותיו וכשרונותיו, שאין בעולם מי ששווה לו. אך הוא מוסיף עוד מלה ובמלה זו טמונה אמת נפלאה. הפרטיות של כל אחד היא כ"כ עצומה, שכל אחד חי בעולמו! כאילו, שאין המין האנושי חי על אותו כדור הארץ, אלא כל אחד חי על כדור ארץ משלו! אם כן, מה שייך כלל לגעת במוכן לחבריו, אפי' כמלא נימא, כשחיים בשני עולמות? הרמ"ח לוצטו ז"ל מגלה שלא שייכת קנאה, מפני שאין אחד יכול לנגוע במוכן לחבריו, וזאת - מפני שלכל אחד עולמו. תהי' הצלחתו של השני אדירה! יהי' בעל כשרונות יוצאים מהכלל, בעל מדות נפלאות, כלם יעריצוהו ויכבדוהו - אין זה נוגע לי אפי' כחוט השערה, מפני שאין זה כלל וכלל על חשבוני. לכל אחד יש המוכן לו, ואם חברו מצליח באופן נפלא, או אינו מצליח כלל - כלפיו היינו הך!

לבני ישראל אור במושבות מראש צורים

בהתאם לכומר הקיבול

בהקשר לכך יש להוסיף עוד הערה נכבדה, שיש בה להנחילנו מוסר השכל מעשי.

אמנם בתורה מודגשת במפורש רק האפליה שבלטה באותה שעה בין ישראל לגויים, אכן גם בישראל לא כל הדרגות היו זהות. הרי זה דבר הלא מוכר לנו, כיון שהתופעה משתנה בהתאם לאיכות המקבילים, מוכן מאליה שגם בתוך העם עצמו, נתקבלה ההטבה, ובעיקר זו הרוחנית, בהתאם לדרגתם הרוחנית של מקבליה.

הרה"ק ר' דוד משה מטשורטקוב זצ"ל היה מבאר את הפסוק "לכל בני ישראל היה אור במושבותם", בהשתמשו בדוגמא הלקוחה מתחום אבני החן. בנוגע שבעולם שיופיו של יהלום ניכר בהתאם למקום תושבתו. אם משבצים אבן חן בתוך חרס, וזיה כמעט אינו בולט, ואילו אם זו משובצת במסגרת של זהב, היא מבדיקה ביותר. אף בענין זה מעיד הכתוב כי בצורה כללית האור שרר בכל מחנה ישראל, אולם לא לכולם הגיעה הארה זו במידה שווה, אלא "במושבותם". כל אחד חש באור יקר זה בהתאם לדרגתו ולכלים הרוחניים שסיגל לעצמו.

דעת

מניי 18 פרשת בא 83 סוף

ונראה לי בזה בפשיטות, כי מכיון שלא יכלו המצריים לעמוד וללכת ג' ימים, וא"כ מוכרחים היו להשתמש בבני ישראל שהם יבואו לבתיהם ויתנו להם מאכל ומשתה משך כל שלושת הימים והיו זקוקים להכנס אל כל מחבואיהם, ולכן היו יכולים לומר להם: אנחנו ראינו החפץ בביתכם ובמקום פלוני הוא כמו שפירש רש"י.

290 ILLUMINATING OUR DAY

R. Zucker

THE HIDDEN LIGHT

When the words *והיה תהו ובהו וחשך* — *was astonishingly empty, with darkness* imply that darkness was the first thing to exist, it implies the higher reality because, in truth, there is no darkness. Hashem is infinite light, so there can be only light. There are, however, two types of light: revealed and hidden. To find the hidden light, one must first search for it, and it can only be found in the darkness. The darkness is like a protective shell holding in the light, and the greater the darkness, the greater the light that can be found within.

* Light as normally understood is the light which is open and revealed to us, whereas darkness is, in essence, hidden light, as yet unperceived. This light is a much greater light and needs to be hidden. It must be discovered and perceived through hard work and sacrifice. The wicked are not worthy of viewing its radiance; it can only be seen after much toiling in *avodas Hashem*.

This point is emphasized by Rashi on the verse *ויבדל אלקים* *ויבדל אלקים* — *and God separated between the light and the darkness* where he explains that the separated light was the hidden light set aside for the righteous and hidden from the wicked. This light was hidden in the darkness itself for those who are willing to make the effort to reveal it.

YOTZER OHR

Light and darkness are not really separate entities but rather two types of light. The darkness carries a greater and more radiant light hidden within it. This is reflected by the first words of the blessing *Yotzer Ohr* which correspond to the world of *Yetzirah*. *Who forms light*, is referring to the lower level of light which is immediately perceived by all. *ובורא חשך*, *and creates darkness*, corresponds to *Beriyah* and is referring to the second type of light.

* This second type of light is first perceived as darkness because the light hidden within it is so radiant as to be blinding. The light needs to be hidden in darkness so we will strive to reveal it with our *avodah*.

* The world of *Beriyah* is the place of this radiant darkness. This greater, more radiant light first appears as darkness, but it is later revealed. Then the darkness dissipates and the stronger, more illuminating light shines forth. This idea is symbolized when we cover our eyes when reciting *Shema*.

This understanding is the hidden meaning behind the blessing of *Yotzer Ohr*. *Yotzer Ohr* refers to the type of light which is perceived right away, the lower light of the world of *Yetzirah*. This light is only a precursor to the more profound and radiant light that is referred to in *ובורא חשך*, and *creates darkness*. This darkness only looks like darkness, but when the darkness is pierced, it is revealed as the greatest light.

The light and dark represent how a certain degree of unity, peace and perception of Hashem's Oneness comes more quickly and effortlessly than the more hidden light. Then comes the state of separation which is represented by darkness. This period of darkness then leads to the aspect of *עשה שלום*, [He] *makes peace*, when the greatest peace and unity can be perceived. It is then clear that Hashem is the One who created everything, and his Unity is apparent to all.

After all, how can darkness emanate from Hashem? He is only light, only good. Everything that was created is light and unity itself. It only has the appearance of light and dark. It will be revealed that *עשה שלום ובורא את הכל* — [He] *makes peace and creates all*; everything exists only to express unity and oneness, as it is all a creation of Hashem. Even the darkness was not clashing with light as an opposite. On the contrary, it was protecting a blinding light so it is all one idea of light.

See Rashi's commentary on this verse, where he analyzes the phrase "and the darkness will become darker."

Rashi notes that Onkelos interprets the word *וְהָיָה* as connoting "removal." According to this interpretation, the verse is to be read, "After the darkness of night, the darkness was not removed to make way for the light of day." But Rashi is troubled by this interpretation, since the verse already says that "there will be darkness," and therefore he turns to the Midrash, which interprets *וְהָיָה* as meaning that the intensity of the darkness will be increased. The *Kedushas Levi* proceeds to explain how *וְהָיָה* could connote "removal."

וְגַם יֵשׁ לְדַקֵּק שְׂתֵּיבָה לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵיכָּה אִם בְּמִשְׁבָּתָם הָיָה לֵיהֶם לְמִימְרָם וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה חֹשֶׁךְ.

We also need to clarify why the Torah tells us that the Jewish people had light, instead of saying that the darkness did not befall them.

וַיִּבְאֵר עַל פִּי הַמִּדְרָשׁ מֵהֵיכָן הַחֹשֶׁךְ מִחֹשֶׁךְ שֶׁל מַעְלָה שֶׁנֶּאֱמַר יֵשׁ חֹשֶׁךְ סְתֵרִי.

This can be clarified by the following *midrash*:^[24] "Where did this darkness come from? From the darkness on High, as the verse says,^[25] 'He made darkness His hiding place.'"

וְיֵשׁ לְהִבִּין שֶׁהָיָה הַחֹשֶׁךְ שֶׁל מִצְרַיִם מִכֹּחַ חֹשֶׁךְ שְׂתֵּיבָה בּוֹ יֵשֶׁת חֹשֶׁךְ סְתֵרִי שֶׁהָיָה רֹמֵם עַל הָאֵרֶץ הַזֶּה.

Why would the darkness that afflicted Egypt come from the darkness referred to in this verse, "He made darkness His hiding place," a darkness that actually alludes to the hidden Divine light, which, because it is too brilliant for any creation to behold, must be hidden and therefore appears to be "darkness" from the vantage point of creation.^[26]

וְנִרְאָה לְהִבִּין עַל פִּי הַגִּמְרָא שֶׁנֶּאֱמַר יֵצֵן עֵינָיו בּוֹ וְנִצְטָח גַּל שֶׁל צִצְמוֹת.

We can explain this based on the Talmud's statement^[27] "He cast his eyes upon him, and he became a pile of bones."

A Tzedoki once mocked R' Sheishes, who was blind. R' Sheishes then cast his eyes upon him, and he became a pile of bones.

מֵאֵי זֶה הִלְשׁוֹן יֵצֵן עֵינָיו בּוֹ. וְגַם יֵשׁ לְהִבִּין הֵלֵא יִצְטָח לְצִדִּיק לֹא טוֹב:

What is the deeper meaning of this statement, "He cast his eyes upon him"? Also, we have to understand how a righteous person could inflict such a punishment. Doesn't it say,^[28] "For the righteous, punishment is not good?"

This verse is normally translated, "To punish the righteous is not good." It may also be read, however, as the *Kedushas Levi* interprets it here.

The answer seems to be as follows: The brilliant light of God is infinite.^[2] When God desired to create His world, in order that created beings could exist that would be aware of His compassion and call Him compassionate,^[30] He contracted His brilliant light to enable it to be received by the recipients, each according to their capacity to receive: in the world of the *seraphim* commensurate with their capacity to receive, and similarly in the world of the *chayos* and in all the other higher worlds, and so on. Now, these celestial creatures remain on their plane of existence, corresponding to the intensity of the Divine light they received on the day of their creation. To avoid being nullified in the brilliance of the infinite light, they do not look beyond their own level. Likewise, they do not look beneath it.

וְזֶה הָרָמֵז בְּפֶסֶק בְּשֵׁמִים וְכֵסֶה כְּנֵי וּבְשֵׁמִים וְכֵסֶה רַגְלָיו, פְּנֵי שְׁלֹא יֵבִיט מִמַּעַל וְיִתְבַּטֵּל בְּמִצִּיאוֹת רַגְלָיו שְׁלֹא יֵבִיט לְמַעַל מִמִּדְרָגָתוֹ.

This stationary quality of the angels is alluded to in this verse from Yeshayahu HaNavi's vision of the Divine Chariot,^[31] "*Seraphim* stood above for Him, six wings to each one; with two he would cover his face, with two he would cover his feet, and with two he would fly." The angel's "face" was covered to prevent it from gazing upward and becoming nullified, while the "feet" were covered to stop it from looking at a lower plane.

אֲבָל יִשְׂרָאֵל עִם קְדוּשָׁתוֹ, עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת עוֹשִׂים לְבוּשִׁים, וְעוֹלִים מִדְרָגָה לְמִדְרָגָה עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת שׁוֹשׁ לָהֶם. וְהִנֵּה הַרְשָׁעִים אֲמוֹת עוֹלָם שֶׁאֵין לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, הֵם תָּמִיד עַל מַעְמָד אֶחָד.

By contrast, the Jewish people, by dint of the spiritual garments they create by their observance of Torah and mitzvos, ascend continuously from rung to rung. The wicked nations of the world, however, who do not possess Torah and mitzvos, are always stationary.

When the wicked need to be broken, the Heavenly light is revealed to them. Since they lack Torah and mitzvos from which they could have made garments to ascend from one level to the next, the revelation of the brilliant light causes their downfall. This is what happened to the Tzedoki upon whom R' Sheishes cast his eyes. A brilliant light shone upon him, and anyone who does not cleave to Torah and mitzvos lacks the means to tolerate the brilliant Heavenly light. For this reason, he was transformed into a heap of bones.

וְזֶה וּבְאֵר הַפֶּסֶק וְנִמְשׁ חֹשֶׁךְ. בִּי מֵלֵת יִמְשׁ הוּא לְשׁוֹן הַסֵּרֶךְ וְחֹשֶׁךְ מוֹרָה עַל הַצִּצְמוֹת, וְזֶה יִמְשׁ חֹשֶׁךְ, שׁוֹסֵר הַצִּצְמוֹת כְּדֵי לְהַשְׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם בְּהִירוֹת הָעֲלִיּוֹן, וְהֵם שֶׁאֵין לָהֶם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת זֶה בְּעִצְמוֹת הֵיכָּה מִפְּלֵא שְׁלֵהֶם.

Now we can understand the verse "And the darkness will become darker." The word for "will become darker" (*וְהָיָה*) can also connote "removal," as follows: The darkness alludes to the contraction of God's light. Thus, on a deeper level, the verse means that the contraction of the light would be removed, thereby shining upon the Egyptians the Heavenly light. Lacking Torah and mitzvos, they will be destroyed by this very illumination.

וְזֶה הָרָמֵז וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שׁוֹשׁ לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת לַעֲשׂוֹת לְבוּשִׁים לְעֹלֹת מִמִּדְרָגָה לְמִדְרָגָה, הֵיכָּה אִם בְּמִשְׁבָּתָם הָיָה יוֹתֵר אִרֹּ:

This is also alluded to in the verse that follows: "For all of the Children of Israel" — who possess garments produced by their Torah and mitzvos, enabling them to ascend from level to level — "there was light in their dwellings." For them, there was an increase of Heavenly light without any consequences.

וְזֶה וַיִּבֶן הַגִּמְרָא לְעֵתִיד לְבֹא יוֹצֵא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֶמֶה מִנְרֵקָה צְדִיקִים מִתְרַפְּאִין בָּהּ וְרָשָׁעִים נִדְוִנִין בָּהּ. בִּי חֶמֶה מוֹרָה עַל בְּהִירוֹת הָעֲלִיּוֹן וְנִרְמָקָה מוֹרָה עַל הַצִּצְמוֹת, הָרָמֵז וְגִלָּה בְּהִירוֹת הָעֲלִיּוֹן וְסִיר הַצִּצְמוֹת וְאִם צְדִיקִים כּוֹ, וְיוֹבֵן:

With this can be understood the Talmudic teaching that states, "In the future, the Holy One, blessed be He, will remove the sun from its sheath. The righteous will be healed by it; the wicked will be doomed."^[32] The sun is a metaphor for the brilliant Heavenly light, and its sheath symbolizes the process of *tzimtzum*, the contraction of that light. In the future, the Heavenly light will be revealed, its ongoing contraction having been removed. As a result, the righteous will be healed.

A cursory reading of these words might lead us to surmise that the plague of darkness lasted for only three days. However, the Sages tell us that in fact the plague lasted for six days. During the first three days "there was an opaque darkness" that prevented Egyptians from seeing one another; then there followed three more days during which the darkness intensified to the point where "no one rose from his place." Thus, according to the Sages the plague comprised two distinct phases: first God withheld light from the Egyptians, preventing them from seeing, then He in some way magnified the darkness and rendered them immobile (*Shemos Rabbah* 14:3).

Yet darkness is not a known cause of physical paralysis. Was the Egyptians' inability to move a purely miraculous phenomenon, or was it a natural human reaction to the particular stimulus to which they were exposed?

Rashi (on *Shemos* 10:22) explains that this plague served a double purpose: first, to conceal from the Egyptians the sudden demise of four-fifths of the Jewish people, who were struck down by Heaven because they refused to leave Egypt; second, to give the Jews an opportunity to locate valuable objects that were concealed on Egyptian property. The Torah tells us that God later commanded the Jews to "borrow" valuable objects from their Egyptian neighbors, and in this manner to collect unpaid wages for 210 years of forced labor (*Shemos* 11:2).

The Midrash teaches that when the Jews asked their former taskmasters to lend them valuable objects, the Egyptians vehemently denied owning such valuables. The Jews would then proceed to disclose the objects' exact location, and the Egyptians would have no choice but to give them all that they had requested (*Shemos Rabbah* 14:3).

Did the Egyptians willingly lend their valuables to the Jews, or were they forced to do so? The Midrash clearly implies that the Egyptians were compelled to give the Jews their valuable articles, although the Torah itself seems to say otherwise:

"Now speak to the people directly, and let each man request from his friend gold and silver articles. Let every woman make the [same] request of her friends." God gave the people favor among the

Egyptians; Moshe was also very highly respected in Egypt, both by Pharaoh's officials and by the populace.

(Ibid., 2-3)

Contrary to the account of the Midrash, this verse clearly indicates that the Egyptians willingly gave their valuables to the Jews. How can both accounts be correct?

In relating the works of the six days of Creation, the Torah follows a definite pattern: first the Torah names that which is to be created, and then it concludes, "and it was so." The only exception to this pattern occurred in the creation of light — in this instance the Torah states, "Let there be light, and there was light" (*Bereishis* 1:3), and not, "Let there be light, and it was so."

The commentators explain that the light to which the Torah refers is not the daytime light we are accustomed to, but rather a supernal light that is of an exclusively spiritual nature. The Sages say that after He created this supernal light, God concealed it in order to prevent the wicked from misusing it and stored it away for the righteous to enjoy in the distant future. Since God created this light it must serve a purpose; why, then, did God conceal it?

Our Sages have explained that everything that exists in this world has a parallel form in a higher dimension. Thus every entity has both a physical manifestation and a spiritual manifestation. Bound as we are by our human limitations, we may not be aware of the spiritual aspects of various material phenomena, but those to whom God grants a special awareness are cognizant of their existence. Light as we know it is merely the corporeal manifestation of a higher, more abstract essence

היוצא מדבריו שהחושך שהיה במצרים הוא נוצר מרוב אור גדול, וכמו מי שמסתנוור מאור גדול הרי איננו רואה מאומה ואצלו הוא כמו חושך מרוב אור גדול שאיננו יכול לסבול, נמצא שוימש חושך פירושו שהוסר החושך, אלא שמרוב אור גדול נהיה מצב של חושך שאין אפשרות לסבול ואין אפשרות לראות. הפלא.

29-6-

known as "truth." In the upper realms, light manifests itself as truth, while in our lower domain, it manifests itself as electromagnetic radiation visible to the human eye. The higher manifestation of light — "truth" — is the supernal light God concealed during the process of Creation.

During the plague of darkness, the Jews were granted the use of the supernal light in this corporeal dimension, resulting in a supernatural ability to discern that which was hidden from the eyes of the Egyptians

30

This idea is derived from the verse "But the children of Israel had light in the areas where they lived" — here the word *light* refers to the supernal light God had stored away for the righteous. With this light, they were able to discern the location of hidden valuables that the Egyptians themselves did not know they owned.

As the Torah relates, the Egyptians were more than willing to comply with the Jews' request that they lend them their valuable objects. In many cases, though, they did not realize that they possessed vast treasures, buried in their fields. Their ancestors had concealed these fortunes in the heyday of Egyptian prosperity, when all the nations of the world had been forced to buy provisions from Yosef. The descendants of these prosperous Egyptians eventually lost track of the exact locations of the buried treasures, and as time wore on, the very existence of such treasures was in question. By Moshe's generation, accounts of the buried treasure had taken on a mythical aura, and Egyptians no longer gave any serious thought to the treasures.

With this approach, there is no contradiction between the Torah's account and that of the Midrash. The Egyptians were willing to give their valuables to the Jews, but they were not always aware that they owned such objects. With the vision they had gained through the supernal light, Jews could say to their Egyptian neighbors, "Of course you have valuables. Go to the edge of your field, walk three hundred feet east, dig three meters down, and there you'll find them!" To the Egyptians' amazement, the treasures were hidden exactly where their Jewish neighbors had directed them.

Just as light is a worldly manifestation of clarity and truth, darkness is an extension of confusion and a distorted view of reality. Darkness represents a state of indecision and inner turmoil, in which even simple, everyday activities become impossible, for they all require an element of clarity. When man is overwhelmed by self-doubt and confusion, he loses the ability to make decisions and to act. Such indecision leaves him functionally impaired, and for all intents and purposes, renders him a cripple.

31 This is the meaning of the Torah's description of darkness that be-

came tangible — God cast a dark cloud of confusion over the Egyptian people which was so intense as to render them physically immobile. In contrast, the Jews experienced the supernal light of Creation, which raised them to an exalted state of awareness.

אף על פי כן, קיימים המה. משתמשים בהחלט בכל אותם כוחות של ידע, הכרה והבנה. אלא שקבועים המה מהותית, עד כי נדמה שאין זקוקים להם. אם ח"ו יטול הקב"ה את הכושר להבין או לדעת או להשכיל כיצד לעמוד, או כיצד לשבת, לא יצליח האדם ח"ו, לא לעמוד, אף לא לשבת.

כיצד נקראים כוחות אלו הקבועים באדם, או אף בבעלי חיים, המדריכים אותם, לפעמים, גם אינסטינקטיבית, לעמוד או לשבת? אלו הם כוחות "אור" מינימליים. כוחות "בהירות" והכרה מינימליים. אילו ח"ו ינטלו כוחות אלו, ישרר החושך. וחושך זה, הוא זה שימנע אפילו את הפעולות האלמנטריות ביותר. היושב לא יעמוד והעומד לא יישב.

35

זוהי מכת "חושך" שאין דוגמה.
אחת בחיסטוריה, הוכה האדם במכה נוראה זאת.
— במצרים.
"יומש חושך".
היושב לא עמד והעומד לא מסוגל היה לשבת.
כי ניטלה מהם הבהירות האלמנטרית הקבועה באדם.
— חושך.
חושך מצרים. "יומש חושך".

36

כוח האור, כפי שבראו הקב"ה, או החושך, כפי שאף אותו ברא הקב"ה ("יוצר אור ובורא חושך"), בריאה של אור היא, אשר קיימת בכל הבריאה, גם ברוח גם בגשם, מותאמת לכל דבר כפי מה שהוא, לפי כח קליטתו וקיבולתו.

"אור", הוא בהירות.
"חושך", הוא ההיפך מכך.

עיניי בשר, גלגלי עיניים, קולטות קוי אור גשמי. עיניים, המה כח קיבולת האור.

למוח, גם כן כח ראייה, כח בהירות. גם למוח, עיניים לקיבולת ולקליטה.

37

R. Zucker

294 ILLUMINATING OUR DAY

hidden areas of the Torah which must be brought out, extracted from the darkness and revealed.

Some of it shines down right away in a way we can immediately assimilate. But some of this light only comes to us through a state of disunity and separation. When the struggle is over, it is revealed that this light is the greater light. Then we see that what looked like the possibility of a lack of unity and Hashem's presence was really the light and unity of Hashem all the time.

This also explains the extra significance of the blessings of the Torah contained in *Ahavah Rabbah*. The Blessings of the Torah normally recited before davening thank Hashem in general for giving us the Torah. The blessing of *Ahavah Rabbah* thanks Hashem specifically for the Torah that can only be revealed after breaking through the barrier of darkness, as we say בתורתך — והאר עינינו בתורתך, *enlighten our eyes in Your Torah*. Thus it is said in the world of *Beriyah*.⁵

We can now explore how the Shema also relates to the world of *Beriyah*. The revelation of *Beriyah's* light is only accomplished by breaking through the darkness. This aspect of חשך, *and creates darkness*, is the ideal context for the Shema. When reciting the Shema, we cover our eyes, entering the darkness that will soon reveal the brighter light.

צא

מרדכי

בא

ברכת

32

מִרְדְּכָיִם אֶתְּרָה (13)

אדרבא! עיקר ה"אור", ניתן וקיים במוח ובלב.

זוהי הראייה בשיאה. זוהי הבהירות בבהירותה. להם העיניים עם כח הקיבולת הגדולה והעצמתית ביותר.

גם לגלגלי עיניי בשר, כח קיבולת וקליטה של ראייה ובהירות. אך, "גם" לא ב"עיקר".

כח הראייה השכלית על ידי עיני השכל, המוח והרגש, כח עצום הוא, כביר אונים ורב כח. כח זה, טבוע הוא במוחו, שכלו ורגשותיו של אדם, במדה העצמתית ביותר. מגיע לשיאים בלתי משוערים. כך ברא השם את אור האדם, השכל והנפש, כפי שברא כך השם, את האור המגיע לעיני הבשר.

אף האור הזה הגשמי, אור השמש, וכח קליטת גלגלי עיני הבשר, כפי המקובל והידוע לנו, אינו זה כפי שנברא על ידי הקב"ה. כל הידוע לנו, אינו אלא "שיריים"...

— אותו האור שהיה בימי בראשית, עמד הקב"ה וגנוז לעתיד לבא.

— בתחילת ברייתו של אדם הראשון, היה עקבו "מכחה גלגל חמה" (עיין ויק"ר כ, ב). זאת אומרת, שעקבו של אדם, היה מקור אנרגיה גדול מזה של השמש.

בימי בראשית, אף עקבו של אדם היה שמש...

ירד האדם. נפל ממדרגתו.

במה נפל, מניין נפל?

בשעת בריאתו, הפיקה דרגתו הרוחנית, שמש. אור. — לאחר החטא, החשיך האדם, נעלם מאורו.

מה היה אור זה, מה היתה שמש זאת. דימוי? משל?

לא. זו היתה המציאות בעצמתה. אדרבא, מה שאנו רואים ורגילים לראות, אינו אלא דימוי.

תלמוד בבלי, הוא הוא החושך. החושך ההבנתי, השכלי, זהו הערפל.

כי לעומת הבהירות השמימית, אף "תורה שבעל פה", הינה "במחשכים". ספיקות ושקלא וטריא, אינם ה"אור" בשיאו.

* וכשמתפללים "ויהא עינינו בתורתך", מתפללים להארה האמיתית, ב"עיניים" הרואות, הקולטות. לעיני המוח, השכל, הלב והרגש.

33

ומהו, בעצם, "אספקלריה המאירה", זו שמש רבינו השתבח בה ("משה רבינו נסתכל באספקלריה המאירה" — יבמות מט:). רק דימוי, רק משל? לא. זהו האור האמיתי. בשיאו. בבהירותו. לראות מסוף העולם עד סופו. להסתכל ולקלוט אורות של אין סוף.

★ ★ ★

יחד עם זה חייבים להכיר בעובדה, כי דברים אלמנטריים, שאין מקדישים להם לא תשומת לב, לא כשרון, לא ידיעה ולא הבנה, דומה, כי אלו נעשים אינסטינקטיבית. ופירוש הדבר, כי כדי לבצעם, אין צורך לכל המערכות הללו של שכל, מוח, לב, הכרה, ידיעה, הבנה וכדו'. אין צורך לכל האור השכלי הזה, שהרי נעשה הוא כאילו מאליו, גם לא לתשומת לב כל שהיא.

אך אין הדבר כן.

האמת היא, כי אף הדברים האלמנטריים ביותר, אינם נעשים ללא כל אלו. גם המה זקוקים למדת הבנה, ידיעה, שכל, מוח, לב ורגש. אלא שקבועים המה, עדי היותם אינסטינקטיביים. אבל בשום אופן, לא אינם קיימים. קיימים המה, אלא שקבעם הקב"ה, קרוב ככל האפשר, להיותם מחותיים, אינסטינקטיביים.

כשקמים או יושבים, כשמתרוממים למקום גבוה יותר ומתיישבים כדי להיות סמוך לשולחן, כשיושבים כדי לשבת ועומדים כדי לעמוד, גם אם פעולות אלמנטריות המה, וכי זקוקים פעולות אלו למאמץ שכלי כל שהוא כדי לבצעם?

All darkness we experience is just a shell that conceals a radiant light. This powerful secret protects and strengthens us throughout the darkest of times, both on a national and individual level.

The Jewish people were born in Egypt, out of a dark and gloomy experience. Yet Hashem shone a light that enabled us to see through the darkness. Even in the densely thick plague of darkness, the *pasuk* testifies that *לכל בני ישראל היה אור במושבתם* — but for all of the Children of Israel there was light in their dwellings (Shemos 10:23). It is this light that shines for us through the darkness of the difficult trials throughout the exile.

King David describes the time of the Exodus as being a time when *night shines like the day; darkness and light are the same* (Tehillim 139:12). For the Jewish people, the night of Egypt was as light as day. This symbolizes for us how, in truth, there is no real darkness. The darkness is all light, an even greater light.

39

עמק הפרשה • החושך - מגלה צפונות הנפש

ר' אייכה זצ"ל

מטרתה של מכת חושך

בבואנו לבאר סוגיית זו נקדים תחילה וראש כי במכת חושך לא באה התורה רק להגדיר את עצם אי הנעימות והפחד האיום שחשו המצרים באותם ימים בהיותם נתונים באפילה ועלטה מוחלטת, אלא יתכן שבמכת זו באה לידי ביטוי התגלמותו של כל הרוע הפנימי, סיבוב המידות והשחיתות שבהם התאפיינו מצרים.

נאמר כך, מכת החושך, בעצם, לא היתה הפיכה לצערם אלא התוצאה אשר בגינה בא ויצא מן הכח אל הפועל עיקר רוע פנימיותם.

חושך מצרים - לא לראות איש את אחיו

המצריים חיו במציאות של חושך חברתי ומוסרי, אף אחד לא ראה בצרת אחיו, אף אדם לא חש בצער מחלתו ובדידותו של הזולת, לא היה אחד לרפואה ששם ליבו על החסר שבצרכיו הגשמיים של השני, כאשר איש אינו רואה את הזולת ואינו קם לעזור לו ואינו ער לבעיותיו, לצרותיו ולמצבו, זאת המשמעות של "חושך מצרים"!!!

לא באה התורה לתאר את השלכות החושך ואת קושי הראות באותו זמן, זה דבר פשוט, כוונתה להורות על דבר עמוק יותר, "לא ראו איש את אחיו" - זהו חושך. מציאות אכזרית בה כל אחד רואה את עצמו ורק את עצמו.

ולכל בני ישראל היה אור - ערבות הדדית

אין הכוונה כאן לחושך פיזי אלא לחושך רוחני. בעת שבאו על המצרים המכות הקשות, בעת צרה, כל אחד דאג לעצמו, אדם לא דאג לחברו, איש לא סייע לרעהו, האחד לא ראה בצרת אחיו, אדם לא חש במצוקת חברו ולכן "לא קמו איש מתחתיו", כל אחד דאג לעצמו, ולא קם מתחתיו לסייע לחברו. הם לא חשו את

הצורך לעזור ולא עשו זאת, שכן אין להם את הערבות והאחריות ההדדית. אבל "ולכל בני ישראל היה אור במושבותם" - המצב היה בדיוק הפוך, קיימת אצל עם ישראל ערבות הדדית, יש דאגה ועזרה.

רק על ידי כך שאחד מושיט יד לחברו, עוזר לו, מסייע לו, רק כך אפשר להסתדר וניתן לשרוד אפילו בתנאים קשים ביותר. גם בחושך עב מאוד. אולם כאשר כל אחד חושב רק על עצמו ואינו מקדיש אפילו טיפת מחשבה כיצד יוכל לגמול חסד עם זולתו, ואף חברו אינו חושב להושיט לו עזרה, המציאות עגומה מאד, נשארים בחושך אפלה, חושך מוחלט!!!

ממעמקים שמוע
ר' ש"ס ס' (ג)

גלות - חושך

39

מצאנו שהגלות נקראת חושך ומתייחסת ללילה, כמשייך (בראשית ט"ו י"ב): "ויהי השמש לבוא ותדרמה נפלה על אברם והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו", ומפרש רש"י: "רמז לצרות וחושך של גלויות". וכן כתוב (ישעיה כ"א י"א): "ישומר מה מלילה שומר מה מלילי" פי' כנסת ישראל מבקשת משומר ישראל עד מתי תמשך הגלות (פי' ר"י קרא שם).

לעומת זאת הגאולה נקראת אור ומתייחסת ליום, כמו שכתוב (ישעיה נ"ח ח'): "אז יבקע כשחר אור", ונאמר "אתה בוקר וגם לילה" (ישעיה כ"א י"ב - עיין במפרשים). נשתדל לעמוד על משמעות הדבר.

גדר ענין החושך

כל דבר ודבר בעולם שברא הקב"ה לכבודו, יש לו מגמה כללית אשר הוא

צועד להשלימו. ענין החושך והגלות הוא לטשטש את היעד הסופי וליצור מצב של מבוכה ואבדן דרך. החושך מקביל לפעולת הבכי - מלשון מבוכה - אשר ענינו לקוץ על מצב של אובדן דרך, מצב שבו האדם אינו יודע לאן לפנות וללכת. וזהו שמקוץ הנביא ירמיהו (איכה א' ב'): "בכו תבכה בלילה". ומפרש רש"י: "בלילה - שכל הבוכה בלילה חשומע קולו בוכה עמו". הבכי קשור במהותו אל הלילה, כיון שכל עינו של הלילה הוא להחשיך את מהלכם של הדברים וליצור מצב של אובדן דרך - בבחינת "דמעתה על לחיה" (שם), "דמע" מלשון דמוע וערוב. ובכן חשומע בכיה בלילה בוכה גם כן - כי הוא נזכר בבחינה של לילה שגם הוא נתון בתוכה.

לעומת בחינות הערוב וחשטטוש עומדים האור והבוקר. בוקר הוא מלשון "בקורת תהיה" (ויקרא י"ט כ'), וענינו לביר את המציאות האמיתית, ולהבקייע את הערוב ופגעי הערב (מלשון ערוב). בחינת האור היא להאיר את המצב לאשורו, לבטל חספיותו, לסלק תהיות ולשפוך אור על התכלית הנרצית. ובמקביל לכך, גם הגאולה ענינה הארת סוף המגמה אשר לשם הפנים מועדות*.

40

רשעים" (רש"י שם). פירוש, שגילוי האור היה גורם למרידת הרשעים - הנמנעים מלצעוד בדרך האור. לעומת זאת הצדיקים אשר מכוונים את כל צעדיהם על פי רצונו יתברך, הרי להם אור הגנוז הוא דבר טוב מאד. ואמנם עבורם האור נגזר כדי שישתמשו בו לעתיד לבוא, להאיר דרכם.

נמצא שהתוכן האמיתי של מאמר "יהי אור" הוא - להאיר את פני המציאות האמיתית, ולגלות את התכלית שאליה צועדת הבריאה. אכן, הסתרת האור של ימי בראשית מאפשרת לתת פירוש מעוות למציאות העולם הזה, שכאילו אין היא הולכת לשום מקום וכי תכליתה מושגת בעצם ימי החושך.

האור - מכה למצרים

המצריים הרשעים היו אלו שהפכו את החושך שירד על הארץ, לשיטה. הם ניצלו את העלמות האור הגנוז, ויצרו כביכול מערכת שיטה שלמה אשר מטרתה - להעלים את התכלית האמיתית של העולם, ו"להאיר" את פני המציאות באור מזויף - הנוגד לתכלית האמיתית החבויה באור הגנוז (התבאר באריכות במאמר ב').

ובכן, מכת חושך באה כדי להחזיר את הפירוש הנכון של מאמר "יהי אור", (לגלות את האור הגנוז המאיר את המציאות האמיתית. מכת חושך מתוארת בכתוב:

41

משמעות הדברים היא כך: כבר התבאר לעיל, שענינה של מכת חושך היה להאיר את הפירוש הנכון של מאמר "יהי אור". ובכן, כדי להשיג מטרה זו, האיר ה' מאותו אור עליון שנגזר לצדיקים - האור המאיר את המגמה האמיתית שאליו מכוון העולם. בני ישראל הצועדים במסלול התכלית האמיתית, בבחינת "נר לרגלי דבריד", זכו להנות מלא חפניים מאור יקר זה, ומכוחו הם יכלו לראות גם במקומות שבהם אינו חודר אורו של יום - במטמוניות של מצרים. כלומר, גם אותם פינות חבויות, שלא הוארו עד עתה באור האמת, ושלט בהם "חושך מצרים", הוארו עתה ונשטפו באותו אור גנוז שלא השאיר פינה וסדק חשוכים.

לעומת זאת המצריים לא היו ראויים ולא היו מסוגלים להנות מזה האור. לגביהם נתפס אותו אור כחושך אפילה, ועל ידו ניטלה מהם האפשרות ללכת למקום חפצם ולהגיע ליעדם המעוות - "ולא קמו איש מתחתיו" (שמות י' כ"ג). וזהו גם ביאור דברי חז"ל, שבזמן ששימש אותו חושך נהרגו בחשאי רשעי ישראל (מבואר ברש"י שמות י' כ"ב), כי אותו אור גופא כילה כל אותם רשעים אשר הוציאו עצמם מהתלם הנכון - להלך באור החיים. אותו אור שימש כרקע לגילוי המציאות האמיתית עצמה - גילוי השכינה במכת בכורות.

באותה השעה הרגישו המצרים את הדבר, "יגוש חושך".

הם יכלו למשש את פירות החושך ותולדותיו. כל אחד ואחד הרגיש זאת בעצמו על בשרו, הייתה בהם ההכרה כיצד כמו ידיהם, במידותיהם המגונות שסגלו לעצמם, השחיתו כל חלקה טובה בנפשם ואנוכיותם באה לידי ביטוי מעשי על ידי החושך. בעצם, לא היה סיבת הכאב אלא התוצאה בגינה פרץ החוצה הכאב הגדול של כל אחד, כאשר סבל בעצמו ממידתו המגונה שיסודה באנוכיות וחוסר התחשבות בהרגשת הזולת, ולכן הדגישה התורה ששלושה ימים היו במצב של אפלה גמורה, שלא ראו איש את אחיו, אך היו שלושה ימים נוספים שבהם הבינו ועיכלו את העומק והמשמעות שבמכה, עצם מציאות חייהם אשר שלטה בעמם, באופיים ובהתנהגותם.

* מכת החושך במצרים יצרה בידוד חברתי מוחלט, וניתקה כל אדם מסביבתו. היא כבלה את המצרים למקומם ושללה את חירותם, כדרך שהם שללו את חירותם של בני ישראל, וגרמה לכל אחד מהם להרהר עם עצמו על מעשיהם. במכת החושך התרחש תהליך שהיו בו שני שלבים מרכזיים: בשלושת הימים הראשונים "לא ראו איש את אחיו", ובשלושת הימים שלאחר מכן היה "חושך אפלה", החשכה התעצמה "ולא קמו איש מתחתיו", כאשר בשיאה - "יושב אין יכול לעמוד, ועומד אין יכול לישב".

* "לא קמו איש מתחתיו" - תוצאת החושך ולא סיבתו

* בעלי המוסר הסבירו את הקשר בין השלבים והוסיפו שכאשר אין אדם רואה את חברו - אף אדם אינו מסוגל לקום, להתרומם ולהתגדל. חברה תקינה מחייבת

שכל אחד מחבריה יעניק תשומת לב לרעהו, יראה את בעיותיו ומצוקותיו, רק אז יכול כל אחד לקום מתחתיו, ויכולה להיות תקומה לחברה.

מעין מדה כנגד מדה היתה כאן, עונשם של המצרים בחושך היה מעין החטא שחטאו כלפי בני ישראל. בשלב הראשון הם קלקלו בכך ש"לא ראו איש את אחיו", הם לא שמו ליבם לסבל ולצער שהעבדות גורמת לבני ישראל, ובהמשך לכך הגיע השלב השני "ולא קמו איש מתחתיו" - לא היתה אפשרות של תקומה לחברה המצרית עצמה.

ולעומת כל זה, בא הכתוב ומעיד: "ולכל בני ישראל היה אור במושבותם", דבר שלא הודגש במכות אחרות. כמו כן לא נאמר על דרך השלילה: "ולכל בני ישראל לא היה חושך", כפי שנאמר במכות קודמות מסוימות, אלא שהיה להם אור. נראה שאמירה זו באה להאיר, שאצל בני ישראל ראו איש את אחיו, ומהרהיזו הזו נמשכה. ההארה של האור שהיה להם.

תולדותה של מכת החושך

* זו הסיבה שמכה זו היתה גדולה וחמורה מהמכות שקדמו לה, כל המכות מקודמות היו חיצוניות, דהיינו, באות מבחוץ, ואילו מכת חושך באה להם מבפנים. זה שגרמה להם לראות כיצד הרוע והשחיתות הפנימית שלהם הובילה אותם למקום כזה, ואין להם תיכּוּל גדול מזה שאדם מרגיש שהוא סובל מעצמו!

צאת ברכוש גדול

כעת נוכל לעמוד על טעם הענין שנשמכה ההבטחה לצאת ברכוש גדול למכת חושך, ומטרת התורה בזה ללמדנו, שעם ישראל היה ההיפך הגמור מהמצרים ענין זה.

מכת החושך, כידוע, שימשה גם כאמצעי בידי בני ישראל לגלות את מקומות המטמונים המוחבאים בבתי מצרים. ותמוה אם כך, מדוע לא ניצלו זאת היהודים לקחו את הרכוש, לשם מה המתינו עם הידיעה לימים שאחרי המכה? יתר על כן, ידעו לא ניצלו זאת בני ישראל ונמלטו ממצרים?

לאור האמור לעיל הרי שהדברים מיושבים כפתור ופרח!!!

עם ישראל, הגם שעבר את עול השעבוד הנוראי בעבודת פרך המשכרת את הגוף, אף הכל פנימיותו לא נפגמה, טוהר הלב, עומק ההרגשות נשאר כסימן היהודי

ל הדורות - ביישנים, רחמנים, גומלי חסדים. את הגוף אולי אפשר לשבור אך לא נגיע את הנפש!!!

אף על פי שאצל היהודים היה אור בזמן שהמצרים היו שרויים בחושך, ונכנסו גם ראו את כל אוצרותיהם של המצרים, הם לא נגעו כי הוא זה ברכושם.

זהו שכרם המגיע להם בצדק על פי דין!! ומכל מקום ועל אף זאת - אצילות נפשם של עם ישראל היתה כזאת שאף את מה שמגיע להם לא לקחו אלא ביקשו, כביכול בחסד, על כן ניתן חן העם בעיני מצרים ובעיני עבדי פרעה.

* ראו המצרים עין בעין היכן הם נמצאים, היכן ובאיזה חושך הם חיים, ולעומתם זה כנגד זה עשה האלקים, איוו אצילות וטוהר מידות יש לעם ישראל!!

מדוע האור נברא ראשון

וכבר ידועים דברי המהר"ל בשאלתו מדוע האור נברא ראשון על ידי הקב"ה מכל הנבראים?

* והשיב, כי רק באמצעות האור אפשר לראות את הזולת!!

שהרי בחשכה האדם עסוק ומרגיש את עצמו בלבד. רצה אם כן הקב"ה ללמד את האדם כבר בתחילת היווסדות הבריאה כולה שהדבר הראשון אשר הוא הכרחי ביותר לקיום העולם הוא לראות את הזולת.

כמים הפנים לפנים

וכבר התכימו שלמה המלך באומרו "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם".

כמים הללו, שאדם צופה בהן ורואה בהם פנים כפניו: אם הוא שוחק - הם שוחקים, ואם הוא עוקם - הם עוקמות, כן לב האדם לאדם האחר: אם הוא אוהב

את זה - גם זה הוא אוהבו, ואם הוא שונא את זה - גם הוא שונאו" (רש"י יבמות ק"ז. א).

~ והקשו, מפני מה אמר 'כמים' ולא אמר 'כמראה'?

46 ושתי תשובות ברבר:

* א. אין האדם רואה את בבוואתו במים אלא אם כן מתכופף תחילה. כשאדם מתכופף לזולת ומתחשב בדעתו וברצונותיו רק אז מתקיים 'לב האדם אל האדם', אך כשעומד מול המראה, זקוף בלא כפיפות קומה, חושב על עצמו, ולא שייך שיהיה באופן זה לב האדם אל האדם.

ב. כשמסתכל האדם במראה הוא מסתכל לראות את עצמו ורק את עצמו, אך כשמסתכל במים אין הוא בהכרח עושה זאת לראות את עצמו אלא כדי לחפש דבר שנפל או לשאוב מים וכיוצא בזה, ובדרך אגב רואה את עצמו. אם אדם מחפש בכל דבר לראות את עצמו וטובתו אין 'לב האדם אל האדם'. אך אם אדם רוצה גם לראות את טובת הזולת אפשר שיהיה לב האדם אל האדם. זה המתכון הכרוך לקירוב וחיבור.

בני בכורי ישראל

ונמצא שבליל בדיקת חמץ נקודם ליל

הסדרן כביכול חוזר ומתעורר

מכת חושך נקודם גאולת מצרים. שהרי

הבדיקה היא בלילה - בחשך, ואילו בני

ישראל הולכים עם נר בידם, וממילא

מתקיים בהם "ולכל בני ישראל היה אור

במושבותם".

והנה במקו"א נתבאר בארוכה סודם של

דברים בענין ביעור ובדיקת החמץ

הגשמי והחמץ שבלב, ויש להוסיף,

שבועמק בדיקת החמץ מתוך הסתכלות

פנימית על החמץ שבלב, זה גופא בחינת

לעומת מכת חושך וכו' ישראל לנו של שבת, המצוה בשני נרות, ולעומת

מכת חושך שהייתה כפולה - חושך של גיהנם וחושך של מעלה.

(שם משמאל פרשת בא תרע"ד)